

Zbigniew A. Żechowski

"Racial and Cultural Minorities : An Analysis of Prejudice and Discrimination", George Eaton Simpson, J. Milton Jinger, New York 1958 : [recenzja]

Przegląd Socjologiczny / Sociological Review 15/1, 167-170

1961

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

George Eaton Simpson, J. Milton Yinger, *RACIAL AND CULTURAL MINORITIES: AN ANALYSIS OF PREJUDICE AND DISCRIMINATION*. Revised Edition, New York 1958 Harper and Bros, ss. XI, 881.

Obszerny ten tom¹ ma po trosze charakter „wstępu” do socjologii stosunków rasowych i kulturalnych, po trosze zaś charakter wydawnictwa encyklopedycznego w zakresie problematyki mniejszości. Bardzo bogata bibliografia i dobrze opracowany indeks czynią dzieło Simpsona i Yingera niezastąpionym przewodnikiem po amerykańskiej literaturze przedmiotu.

Zagadnieniom mniejszości społecznych poświęcona jest w Stanach Zjednoczonych obszerna literatura, idąca w dziesiątki, a nawet setki pozycji. To, co wyróżnia pracę Simpsona i Yingera, czyniąc ją szczególnie pożyteczną dla czytelnika polskiego, to — po pierwsze — przedstawienie i porównanie różnorodnych rodzajów analizy grup mniejszościowych w nauce amerykańskiej. Może zbyt tolerancyjne czy polubowne jest stanowisko autorów wobec niektórych badań nad mniejszościami; może zbyt dobrotliwie przechodzą autorowie do porządku nad wykazanymi w swej pracy metodologicznymi usterkami pewnych studiów w zakresie osobowościowych czynników uprzedzenia; może własne koncepcje autorów nie zawsze są najprecyzyjniejsze, czy też teoretycznie dojrzałe od niektórych koncepcji krytykowanych. Wszelako rzeczowość i obiektywizm studium, pracowicie referującego różne rodzaje badań nad grupami mniejszościowymi, zasługuje na uwagę.

Tym, co wyróżnia dzieło Simpsona i Yingera od innych prac poświęconych tejże samej lub pokrewnej problematyce, to — po wtóre — zasygnalizowanie filozoficznych i ideologicznych, a także metodologicznych zasad i koncepcji, które legły u podstaw różnorodnych rodzajów badań nad grupami mniejszościowymi i nad stosunkami między mniejszością a większością. Jest może wadą tego encyklopedycznego dzieła, że wspomniane uwagi nie zostały zrobione w sposób systematyczny, lecz są rozsiane w obrębie wielu rozdziałów. Niemniej istnienie tego rodzaju uwag podnosi wartość dzieła.

Po trzecie, wreszcie, książkę Simpsona i Yingera wyróżnia szczerze socjologiczny punkt widzenia. Zespół zagadnień, którym poświęcono dzieło, jest terenem wspólnym badań socjologicznych, psychologicznych, etnologicznych, antropologicznych etc. Autorowie potrafili uwytknąć wkład każdej z wymienionych dyscyplin naukowych czy to do badań w zakresie stosunków międzygrupowych, czy do badań nad stosunkami rasowymi, czy też do badań w zakresie społecznych, kulturalnych i indywidualno-osobowościowych czynników uprzedzeń społecznych. Zarazem jednak wskazali wszędzie, gdzie należało, zadania stojące przed badaniami socjologicznymi oraz dominującą rolę socjologii w rozwikłaniu kluczowych zagadnień problematyki mniejszości.

Część I dzieła — najwartościowsza teoretycznie — poświęcona jest omówieniu przyczyn i skutków uprzedzeń i dyskryminacji. W rozdziale I znajdujemy klasyfikację typów stosunku między mniejszością a większością, przytoczoną z pracy L. Wirtha², klasyfikację typów polityki większości względem mniejszości oraz propozycje terminologiczne, jak np. określenie uprzedzenia społecznego (*prejudice*), rozróżnienie między pojęciami uprzedzenia, dyskryminacji, konfliktu etc.

W rozdziale II wskazano na istnienie trzech podstawowych stanowisk w kwestii pojmowania ras ludzkich — irracjonalnego (*mystical*), opartego na przesłankach ideologicznych, formalno-prawnego (*administrative*) oraz naukowego, tzn. antropologiczno-biologicznego, poddając to

Lubella, lecz od Vance Packarda. Z tego punktu widzenia, ze względu na lekcję pogładową, której nam udziela, *The Status Seekers* jest książką o dużej wadze. Zasługuje ona na baczną uwagę każdego odpowiedzialnego socjologa”. Zdaniem autora niniejszej recenzji problem, na który wskazuje książka Packarda, nie sprowadza się tylko do kwestii popularyzacji. Chodzi również o zaspokojenie potrzeby społecznej samowiedzy ze strony czytającej publiczności, o udzielenie odpowiedzi na problemy istotne dla czytelników, które nie łatwo znaleźć w fachowej literaturze socjologicznej.

¹ Pierwsze wyd. pracy Simpsona i Yingera ukazało się nakładem wydawnictwa Harper i Bros w r. 1953 i było recenzowane przez Lewisa M. Killiana w „The American Journal of Sociology”, vol. LIX, 1953, nr 3.

² Louis Wirth, *The Problem of Minority Groups*, w pracy pod red. Ralpa Lintona: *The Science of Man in the World Crisis*, Columbia University Press, 1945, ss. 347.

ostatnie bliższemu rozpatrzeniu. Rozdział zamyka krytyczne omówienia pięciu nie uzasadnionych, niemniej pokutujących w nauce, poglądów dotyczących ras, a mianowicie 1) że pewne rasy są wyższe umysłowo od innych, 2) że ludzie należący do odmiennych ras różnią się temperamentem, czyli że temperament zależy od rasy, 3) że istnieje określony związek między wyposażeniem rasowym a biologicznym, czyli że pewne rasy są wyższe biologicznie od innych, 4) że istnieje korelacja między rasą a kulturą, czyli że istnieją „kultury rasowe”, 5) że pewne rasy nie dorównują drugim w moralności.

Dalsze trzy rozdziały (III—V) poświęcone są omówieniu przyczyn uprzedzenia (*prejudice*) lub raczej omówieniu sposobów wyjaśnienia tych przyczyn w dotychczasowych opracowaniach naukowych. W rozdziałach III i IV wskazano, że uprzedzenie społeczne można uważać za „produkt uboczny” dążenia do zaspokojenia własnych potrzeb indywidualnych lub grupowych. Rozpatrując literaturę poświęconą omówieniu związku postaw uprzedzenia z cechami osobowościowymi, autorowie zatrzymują się nieco dłużej na zagadnieniu wpływu reakcji frustracyjnych na powstanie postaw uprzedzenia i wyrażają pogląd, że teza o przyczynowym związku uprzedzeń z reakcjami frustracyjnymi byłaby ewentualnie do utrzymania, o ile istniałaby spójna i całościowa teoria osobowości, której wszakże na razie brak (s. 107 i poprzednie). W rozdziale IV naszkicowano zagadnienie roli uprzedzeń społecznych jako siły napędowej w walce o władzę, prestiż i dochód. Podniesiono także interesujące zagadnienie przerastania uprzedzeń religijnych w uprzedzenia rasowe oraz zagadnienie wpływu pewnych wierzeń (*beliefs*) ekonomicznych i politycznych na umacnianie się czy rozwój uprzedzeń.

W rozdziale V rozpatrzono pokrótce zagadnienie stereotypów kulturalnych jako jednego ze źródeł uprzedzeń społecznych. Takie np. rysy obyczajowe pewnych grup, jak poczucie dystansu oraz brak żywego zainteresowania w stosunku do innych grup, które w rezultacie prowadzą do swoistej ignorancji, autorowie uważają za czynniki uprzedzeń. Żałować należy, że nie postawiono pytania, jakie były pierwotne źródła owych rysów obyczajowych pewnych grup oraz w jakich warunkach ekonomiczno-społecznych i politycznych ukształtowały się te stereotypy.

Następne trzy rozdziały (VI—VIII) poświęcono omówieniu różnorodnych skutków uprzedzeń i dyskryminacji. W rozdziale VI wysunięto problematykę wpływu statusu mniejszościowego na cechy osobowościowe członków mniejszości, na ich samopoczucie oraz na partycypację członków mniejszości w konsumpcji dóbr kulturalnych. Rozważano też pokrótce zagadnienie wpływu statusu mniejszościowego na wewnątrzgrupową solidarność mniejszości. W rozdziale VII rozpatrzono sposoby przystosowania się mniejszości do uprzedzeń i dyskryminacji, wyróżniając trzy rodzaje zachowania przystosowawczego — zachowanie unikające (*avoidance*), zachowanie agresywne (*striking up*) i jego warianty oraz zachowanie uległe (*acceptance*), także mające szereg odmian. Jako inne ze sposobów zachowania się mniejszości wobec uprzedzeń i dyskryminacji autorowie wymieniają zorganizowane protesty i ruchy społeczne wśród mniejszości, takie np. jak sjonizm wśród Żydów i tzw. „nacjonalizm” murzyński.

Nie pominięto też zagadnienia wpływu uprzedzeń i dyskryminowania mniejszości na członków grup dominujących. W rozdziale VIII autorowie bilansują ten wpływ jako „korzyści” i „koszta”, wymieniając wśród pierwszych zwłaszcza korzyści ekonomiczne członków grup dominujących (łatwiejsza praca, wyższe dochody etc.), dalej korzyści moralno-społeczne, takie jak np. poczucie potrzebności, ważności, prestiż, a wreszcie pewne „korzyści” w życiu seksualnym (łatwość konkubinatu np. białych mężczyzn z kolorowymi kobietami). Wśród „kosztów” wymieniono przede wszystkim dostrzeżoną przez G. Myrdala nieznaną grupom mniejszościowych (jest ona złem o tyle, iż stanowi źródło nowych uprzedzeń, wrogości czy nawet walk międzygrupowych) oraz kształtowanie się ambiwalencji moralnej jako typowej postawy wśród członków grup dominujących. Dalsze „koszta” uprzedzeń i dyskryminacji — to zaburzenia społeczne wewnątrz państwa, powodujące straty gospodarcze i polityczne, oraz spadek prestiżu państwa na arenie międzynarodowej.

Następne dwa rozdziały — IX: „Socjologia antysemityzmu” i X: „Psychologia społeczna

antysemityzmu" — wydają się być dosyć sztucznie dołączone do I części pracy. Stanowią one próbę *case-study* w zakresie uprzedzeń. Autorowie nie wykraczają tu zasadniczo poza spostrzeżenia i „tezy” rozważań poprzednich, co najwyższej ilustrują je i ukonkretniają.

Część druga dzieła (rozdz. XI—XXI) poświęcona jest rozważeniu kompleksu zagadnień związanych z miejscem i rolą mniejszości w strukturze społecznej. Charakter tej części jest niejednorodny. Omówienie roli mniejszości w ekonomice Stanów Zjednoczonych (rozdz. XII, XIII), krótka charakterystyka wpływu mniejszości na zmiany polityczne i prawne w Ameryce (rozdz. XIV, XV) omówienie religijnego życia mniejszości (rozdz. XVIII) oraz wychowania i kształcenia mniejszości w Stanach Zjednoczonych (rozdz. XIX, XX) — to kompilacja informacji zaczerpniętych z różnych znanych dzieł. Dodać należy, iż są to informacje zupełnie elementarne, a więc przeważają ujęcia ilościowe (statystyczne). Szerokość zainteresowań oraz specyficzne zamierzenie autorów — przygotowania pracy będącej wprowadzeniem do problematyki mniejszości — uniemożliwiły autorom dokonanie analizy choćby kilku spośród zasygnalizowanych zagadnień. Może jedynie w rozdziale XVIII dokonano wyłomu od reguły, zatrzymując się nad wyjaśnieniem stosunkowo dużej religijności mas murzyńskich.

Odmiennej charakter posiadają rozdziały XVI i XVII. Pierwszy z nich poświęcono omówieniu cech rodziny w grupach mniejszościowych. Podobnie jak w części I dzieła spotykamy tu pobieżne omówienie problematyki badawczej oraz informację o badaniach dawniej przeprowadzonych. W rozdziale XVII: „Małżeństwo mieszane: dwurasowe, dwuwyznaniowe i dwunarodowościowe”, obok danych dotyczących ilości małżeństw mieszanych w Stanach Zjednoczonych dawniej i dziś, obok charakterystyki zmian zaszłych na przestrzeni lat w aspekcie prawnym intermariażu znajdujemy także krótką historyczną analizę mieszania się ras (*miscegenation*) i konkubinatu. Ciekawe uwagi pomieszczono też w rozważaniach nad argumentacją przeciwników małżeństw mieszanych. Na zakończenie rozdziału wysunięto interesujący problem psychologiczny „typów społecznych, które zawierają między sobą małżeństwa mieszane” (*social types who intermarry*).

Jeszcze ciekawszy w tej części dzieła wydaje się być rozdział XXI pt. „Mniejszości a sztuka”. Po krótkim omówieniu artystycznych osiągnięć Murzynów i murzyńskiej sztuki ludowej, autorowie poddają analizie tematykę sztuki tworzonej przez dwie wybrane mniejszości Murzynów i Żydów. Jest to okazja do postawienia interesującego problemu rasowych i kulturalnych stereotypów i kontrstereotypów w sztuce. Niestety, jak w poprzednich rozdziałach tak i w tym wypadku rozważania autorów kończą się na sformułowaniu zagadnień. Rozdział XXI zawiera na zakończenie uwagi o możliwości i praktyce wykorzystania sztuki dla propagandy rasowej oraz uwagi dotyczące możliwości i potrzeby wykorzystania sztuki dla polepszenia stosunków międzygrupowych. Rozważania te stanowią pomost między II a III częścią dzieła, która poświęcona jest zagadnieniom technologii zmiany społecznej.

Przysłowiowym „rodzynkiem” drugiej części dzieła jest rozdział XI pt. „Stosunki między większością i mniejszością a stratyfikacja społeczna”. Myśl przewodnią rozdziału stanowi pogląd, że badania nad grupami rasowymi i etnicznymi wypada wiązać z badaniami struktury klasowej (uwarstwienia społecznego). Stąd w centrum uwagi autorów znalazły się takie sprawy, jak koncepcje „struktury społecznej” i „stratyfikacji społecznej”. Ciekawe, że autorowie świadomie i celowo zrezygnowali z rozpatrywania ekonomicznego podłoża rozwarstwienia społecznego. Odróżniono kasty (*castes*) występujące w społeczeństwach pierwotnych i współczesnych, stany społeczne (*estates*) jako ogniwo pośrednie między kastami a klasami oraz klasy społeczne (*classes*). Co do tej ostatniej kategorii autorowie przytaczają — obok własnej eklektycznej — trzy znane koncepcje klasy społecznej: psychologizacyjno-subiektywną Warnera, subiektywno-kulturalistyczną Dollarda i ekonomistyczną Myrdala (s. 359—360). Jest poważnym brakiem dzieła, że nie zawiera ono w tej materii nic poza krótkim zreferowaniem wymienionych koncepcji. Niemniej zasługuje na uwagę samo postawienie zagadnienia znaczenia badań nad strukturą klasową dla badań nad grupami rasowymi i etnicznymi.

Część trzecią pracy Simpsona i Yingera wypełniają rozważania nad sposobami usunięcia, a co najmniej zmniejszenia uprzedzeń i dyskryminacji, jako niezgodnych z ideałami i wartościami demokratycznymi. W rozdziale XXII rozpatrzone są różne metody prowadzenia terapii społecznej w stosunku do ludzi żyjących uprzedzenia. Widzi się możliwość — przynajmniej teoretyczną — wprowadzenia nowego rodzaju wychowania, które w zależności od cech osobowościowych jednostek, celów grupowych i całokształtu sytuacji społecznej służyć miałyby terapii indywidualnej i grupowej. Wskazuje się na rolę propagandy w redukowaniu wrogości międzygrupowej. Postuluje się przedsięwzięcie takich pociągnięć propagandowych, które zacierałyby różnice między grupami. Autorowie sądzą, że celem tych działań powinno być raczej osiągnięcie kompromisów niż całkowitego zadowolenia obu stron.

Ten ostatni pogląd przedstawiony został pełniej w rozdziale XXIII, gdzie rozważa się „strategię zmieniania sytuacji społecznej”. Według autorów strategia ta charakteryzować się ma dwukierunkowym oddziaływaniem — na świadomość członków grup mniejszościowych i na świadomość członków grup dominujących. Szczególną rolę w polepszaniu sytuacji społecznej przypisują autorowie istnieniu i działaniu organizacji przeciwstawiających się dyskryminacji, do których należą także członkowie grup dominujących. Część zadań spada też na publiczne i półpubliczne (*quasipublic*) agencje zajmujące się stosunkami międzygrupowymi. Między innymi właśnie dzięki pewnym metodom propagandy i dzięki społecznej działalności pewnych agencji, stworzonych dla polepszenia sytuacji międzygrupowej, możliwe będzie — zdaniem autorów — osiągnięcie harmonii społecznej.

Jak wskazywałem na wstępie, dzieło Simpsona i Yingera jest pracą na polu encyklopedycznym. Ma ono także charakter „tezowy”, gdyż autorowie z reguły poprzestają na sformułowaniu czy przypomnieniu problemów. Bogactwo treściowe i owa „tezowość” dzieła musiały z konieczności wpłynąć na pewną jego powierzchowność czy ogólnikowość. Można to uznać za wadę dzieła, lecz można także podejść do sprawy inaczej. Praca Simpsona i Yingera nie zawiera pogłębiionych analiz, nie sięga w głąb konkretnego — to prawda. Jest jednak cennym przeglądem literatury, stanowisk badawczych i zagadnień w skomplikowanej problematyce mniejszości. Nawet jeśli nie zgodzimy się z metodologicznym i teoretycznym stanowiskiem autorów co do szeregu kwestii, jeśli razić nas będzie powierzchowność niektórych ujęć, jeszcze w dziele tym znajdziemy dość istotnie wiele, aby sięgać po nie w potrzebie i niemalże zeń skorzystać.

Zbigniew A. Żechowski

SOCJOLOGIA RODZINY

Andrée Michel, *FAMILLE, INDUSTRIALISATION, LOGEMENT*. Travaux du CNRS, Paris 1959, ss. 392.

Recenzowana książka należy do bardziej interesujących prac socjologicznych, które ukazały się we Francji w ostatnich latach. Autorka nie ograniczyła się do przedstawienia socjograficznego opisu zbiorowości, która stanowiła przedmiot jej badań, tj. mieszkańców hoteli umeblowanych¹. W książce znajdujemy także ciekawe rozważania nad typami rodzin we współczesnych społeczeństwach i nad wpływem systemu pracy najemnej na rodzinę.

Książka składa się z przedmowy, 4 części i wniosków. W części pierwszej, zatytułowanej „Hotele w departamencie Sekwany jako środowisko życia”, autorka wykorzystuje głównie dane statystyczne i dotychczasowe badania. Hotele występują przeważnie w uboższych dzielnicach robotniczych, charakteryzujących się dużym nasileniem chorób społecznych (gruźlica), przestęp-

¹ *Hôtel meublés* — hotele niskiej kategorii wynajmujące umeblowane pokoje na dzień lub, częściej, na miesiąc.